

Казьмірова І. В.
СП-04, ФСП НТУУ «КПІ»
Науковий керівник:

Лук'янчиков Є. Д., д.ю.н., професор

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Інститут суду присяжних вже давно став абсолютно звичним явищем і відіграє помітну роль, в першу чергу, в таких країнах як: Сполучені Штати Америки, Великобританія, Франція. Натомість, говорити щось подібне про нашу державу не можна.

Як відомо, спроби запровадити суд присяжних робилися ще на підвладних Російській імперії українських землях під час судової реформи 1864 року. Передбачалось, що справи про тяжкі злочини, за які особі загрожувало покарання у виді позбавлення волі на строк понад 10 років або смертна кара, а також справи про політичні та релігійні злочини, обов'язково розглядаються судом присяжних. Але вже на початку ХХ століття компетенцію цього суду починають все більше обмежувати. В кінцевому підсумку, з утворенням Радянського Союзу суд присяжних було визнано «буржуазним», внаслідок чого останній був виключений із судової системи.

Можливо, саме значний розрив у часі і є поясненням того, чому інститут суду присяжних так і не зміг до сьогодні закріпитися в нашій судовій системі, а тому потрібно починати все спочатку. Таким чином, предметом розгляду даної статті стануть саме питання впровадження, механізму функціонування та ролі суду присяжних у кримінальному провадженні.

Вперше про суд присяжних в незалежній Українській державі згадується в ч. 4 ст. 124 Конституції України, відповідно до якої: «народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних». Дане положення протягом тривалого часу залишалося єдиним нагадуванням про суд присяжних і жодних спроб врегулювання діяльності останнього на законодавчому рівні зроблено не було.

Здавалося б, проблему мала вирішити судова реформа 2010 року. Однак, новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» вміщував лише одну статтю, що стосувалася суду присяжних. Зміст цієї статті полягав у наступному: «присяжними визнаються громадяни України, які у випадках, передбачених процесуальним законом, залучаються до здійснення правосуддя, забезпечуючи згідно з Конституцією України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя». При цьому, вкотре жодних чітких механізмів залучення присяжних засідателів до участі у здійсненні правосуддя розроблено не було, а тому суд присяжних продовжував існувати виключно на папері.

Врешті-решт, у 2012 році з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України ситуація дещо змінилася. По-перше, в ч. 3

ст. 31 зазначеного Кодексу було чітко передбачено випадки розгляду справ судом присяжних, а саме: щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі. По-друге, зазначалося, що підставою для такого розгляду є клопотання обвинуваченого. По-третє, визначено кількісний склад суду присяжних: двоє професійних суддів та троє присяжних. І нарешті, до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» внесено ряд змін, якими врегульовано такі питання як: статус присяжних і вимоги до них, порядок формування списку присяжних, порядок залучення до виконання обов'язків у суді тощо.

Тим не менш, перший практичний досвід показує наявність у функціонуванні суду присяжних певних недоліків. Саме на них ми й акцентуємо увагу та спробуємо при цьому обґрунтувати певні рекомендації для усунення негативних моментів.

Слід розпочати з того, що КПК України передбачає можливість оскарження виправдувального вироку суду присяжних в апеляційній інстанції стороною обвинувачення. Це є суттєвим недоліком, оскільки подібна практика фактично зводить нанівець роль суду присяжних: прийняте рішення потрапляє на перегляд до суду апеляційної інстанції, де присяжних уже немає, а тому існує значна імовірність того, що виправдувальний вирок може бути скасований. Для порівняння, у Великобританії взагалі не можна оскаржувати ані виправдувального, ані обвинувального вироку; у Росії та США – неможливо оскаржити виправдувальний вирок суду присяжних.

Також на критику заслуговує кількісний склад суду присяжних і порядок прийняття ним рішення. Як вже зазначалося, до складу суду присяжних входять двоє професійних суддів та троє присяжних. При цьому, до нарадчої кімнати присяжні видаляються разом із суддями, де приймають рішення більшістю голосів шляхом голосування, але знову ж таки, за участю професійних суддів. На нашу думку, подібний механізм є абсолютно неприйнятним з точки зору міжнародної практики, оскільки безсторонність суду присяжних може опинитися під загрозою. Тому, пропонуємо взяти за основу досвід Російської Федерації, коли присяжних має бути дванадцять, рішення приймаються одногосно або більшістю голосів і, що важливо, без участі професійного судді.

Таким чином, існує нагальна потреба у законодавчому вдосконаленні інституту суду присяжних. Зокрема, необхідним є внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з приводу наступного:

- 1) виключення можливості оскарження в апеляційному порядку виправдувального вироку суду присяжних;
- 2) зміна кількісного складу суду присяжних. Зокрема, пропонується збільшити кількість присяжних і, навпаки, зменшити число професійних суддів до одного;

3) рішення у нарадчій кімнаті присяжні мають приймати самостійно.

Необхідність внесення подібних змін спрямована на забезпечення безсторонності суду присяжних, завдяки чому останній відіграватиме важливу роль у реалізації гарантованих особі прав. Останнє є дуже важливим в умовах нашого сьогодення, коли судова система досить корумпована, а досудове розслідування проводиться не на досить високому рівні. Як наслідок, на лаві підсудних досить часто опиняються невинні особи, показання яких були одержані незаконним насильницьким шляхом. В подібній ситуації суд присяжних залишається останньою надією. Але й у випадку винесення виправдувального вироку, перешкодою стає можливість його оскарження стороною обвинувачення, яка неодмінно цим скористається, адже виносити виправдувальні вироки в нашій країні чомусь не звикли.